

การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา
Educational Resource Management

นันทนา ทวีชาติ

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

บทคัดย่อ

ทรัพยากรทางการศึกษาเป็นปัจจัยทุกสิ่งทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้ ทรัพยากรทางการศึกษามีความจำเป็นและมีส่วนสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้บริหาร ผู้บริหารสามารถจัดการและบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้ได้ประโยชน์สูงสุด ทรัพยากรที่มีความสำคัญคือ เป็นปัจจัยพื้นฐานในการบริหารจัดการ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนา ช่วยให้องค์กรมีการดำเนินงานที่มีคุณภาพ ช่วยให้ระบบการบริหาร จัดการทันสมัย อิสระ และคล่องตัว การระดมทรัพยากรทุกด้านทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกส่วนของสังคมทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน จะเห็นได้ว่าทรัพยากรทางการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นต่อ ผู้เรียน และต่อการบริหารโรงเรียนเป็นอย่างมาก เพื่อนำไปสู่การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด บทความนี้จึงมุ่งทบทวนการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา แนวทางการพัฒนาเพื่อบรรลุเป้าหมาย

คำสำคัญ : ทรัพยากรทางการศึกษา การระดมทรัพยากร

ABSTRACT

Educational resources are all factors, both directly and indirectly related to education management. Supporting educational management to be successful in accordance with the goals of educational management. Educational resources are needed with executives. The executives can manage and manage resources for maximum benefit. Resources are important. Is a fundamental factor in management is an important element in developments, organization to have quality operations, administration, system, modern, independent and flexible management. Every resource mobilization causes participation from all parts. Educational resources are essential to students and to the school administration so that the expected characteristic of the educational resource management. Utilization of educational resources for maximum benefit. This article aims to review the educational resource management and the products of education management, and guidelines for citizen's development.

Keywords: educational resource management, Resource mobilization

บทนำ

โลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านวัตถุ มีการพัฒนาสร้างสรรค์เทคโนโลยีใหม่ ๆ ขึ้นมามากมาย จำเป็นอย่างยิ่งที่การจัดการศึกษาในโรงเรียนให้มีคุณภาพ ผู้บริหารมีส่วนสำคัญในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา ทำให้การจัดการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งทรัพยากรมีจำนวนมากและหลากหลายรูปแบบ เช่น ทรัพยากรทางการเงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ รวมทั้งทรัพยากรบุคคลด้วย ทรัพยากร เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่มีต่อการบริหารจัดการในทุกระดับ เพราะทรัพยากรเป็นตัวกลางหรือตัวกระตุ้นที่ทำให้กิจกรรมขององค์กรหรือหน่วยงานดำเนินไปได้ และทรัพยากรจะมีบทบาทต่อกิจกรรมหรือการดำเนินการกิจขององค์กรหรือหน่วยงานทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพ การบริหารทรัพยากร : การพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลมากที่สุด

ความหมาย

การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา (Educational Resource Management) คือ การจัดการใช้ทรัพยากรทางการศึกษา ซึ่งได้แก่ บุคลากรทางการศึกษา งบประมาณเพื่อการศึกษา ทรัพยากรในท้องถิ่น สื่อทางการศึกษาอาคาร สถานที่ และเวลาอย่างมีประสิทธิภาพและเกิด ประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการศึกษา ทรัพยากรทางการศึกษา เป็นปัจจัยนำเข้าที่นำมาใช้ในจัดการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษา และทำให้การจัดการศึกษาสำเร็จตามวัตถุประสงค์เป้าหมายในการจัดการศึกษา และพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดแก่สถานศึกษา

ความเป็นมา

การบริหารทรัพยากรทางการศึกษามีแนวคิดมาจากแนวคิดทางด้านการบริหารซึ่งมีแนวคิดที่แตกต่างกัน 3 แนวคิด คือ แนวคิดที่ 1 มี 3 ประการ คือ คน (Man) เงิน (Money) และวัสดุสิ่งของ (Materials) เรียกว่า “3 Ms” แนวคิดที่ 2 มี 4 ประการ คือ คน (Man) เงิน (Money) และวัสดุสิ่งของ (Materials) และการจัดการ (Management) เรียกว่า “4 MS” แนวคิดที่ 3 มี 6 ประการ คือ คน (Man) เงิน (Money) และวัสดุสิ่งของ (Materials) วิธีการ (Method) ตลาด (Market) และ เครื่องจักรกล (Machine) เรียกว่า “6 Ms”

หลักการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา

การบริหารทรัพยากรมีความจำเป็นหลายประการดังกล่าวแล้วข้างต้น ถ้าหากการบริหาร ไม่เป็นไปตามหลักการหรือวิธีการที่เหมาะสมแล้วการดำเนินงานขององค์กรหรือหน่วยงานก็จะ ปราศจากประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ในการบริหารทรัพยากรนั้นมีหลักการกว้างๆ คือ เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของหน่วยงาน หลักในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาในที่นี้ จะนำไปใช้กับการบริการบุคลากรทางการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือ

1. ระบบอุปถัมภ์ (Patronage system) หรือในชื่ออื่นว่า ระบบชู้เลี้ยง เล่นพวก สืบสายโลหิต แลกเปลี่ยน ชอบพอเป็นพิเศษ อาทิ รับบุคคลที่เป็นพวกเดียวกันเข้าทำงานหรือให้ความดีความชอบกับพวกเดียวกันโดยไม่คำนึงถึงความรู้ ความสามารถ จัดห้องพักอย่างดีให้กับพวกเดียวกัน เป็นต้น
2. ระบบคุณธรรม (Merit system) ท่านผู้รู้หลายท่านได้กล่าวถึงระบบคุณธรรมไว้หลากหลายชื่อ เช่น ระบบคุณวุฒิ ระบบความดี ระบบความรู้ความสามารถซึ่งมีหลักสำคัญ 4 ประการดังนี้

1) หลักความเสมอภาค (Equality) คือ ให้ออกาสบุคคลเข้าทำงานเสมอภาคกัน ให้ความเสมอภาคที่จะได้รับค่าตอบแทน ให้ความเสมอภาคที่จะได้รับการฝึกอบรม เป็นต้น

2) หลักความสามารถ (Competence) อาทิ จะพิจารณาความดีความชอบ ดูที่ความรู้ความสามารถในการทำงานเป็นสำคัญ

3) หลักความมั่นคงในอาชีพ (Security) อาทิ การได้รับความคุ้มครองในการทำอาชีพโดยไม่ถูกกลั่นแกล้ง เป็นต้น

4) หลักความเป็นกลางทางการเมือง (Political neutrality) อาทิ ไม่เปิดโอกาสให้ใช้อิทธิพลทางการเมืองเข้าแทรกแซงในการรับบุคคลเข้าทำงาน หรือพิจารณาความดีความชอบ เป็นต้น

การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา

ขอบข่ายการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา ครอบคลุมทั้งบุคลากรทางการศึกษา งบประมาณเพื่อการศึกษา ทรัพยากรในท้องถิ่น สื่อทางการศึกษา อาคารสถานที่ และเวลา จะได้กล่าวถึงขอบข่ายการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาเหล่านี้ตามลำดับไป

1. การบริหารบุคลากรทางการศึกษา

การบริหารบุคลากรทางการศึกษา เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับตัวบุคคลในหน่วยงานทางการศึกษา นับตั้งแต่การสรรหาบุคคลมาปฏิบัติงาน การบรรจุและแต่งตั้ง การพัฒนาบุคคล การประเมินผลการปฏิบัติงานไปจนถึงการพิจารณาให้บุคคลพ้นจากงาน

ขอบข่ายของการบริหารบุคลากร โดยทั่วไปการบริหารบุคลากรแบ่งออกเป็น 4 ข้อใหญ่คือ

1. การวางแผนและกำหนดอัตรากำลังบุคลากรทางการศึกษา
2. การสรรหาและเลือกสรรบุคลากรทางการศึกษา
3. การนิเทศงานและพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา
4. การประเมินผลการปฏิบัติงานและการให้บุคลากรทางการศึกษาพ้นจากงาน

2. การบริหารงบประมาณเพื่อการศึกษา

การบริหารงบประมาณเพื่อการศึกษา

เป็นการควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณให้เป็นไปตามรายการและแผนงาน หรืองานที่ฝ่ายบริหารได้อนุมัติงบประมาณมาใช้จ่ายจากรัฐสภา เพื่อป้องกันการรั่วไหลของเงินงบประมาณแผ่นดิน โดยวิธีการอนุมัติเงินประจำงวด การเบิกจ่ายเงิน การตรวจสอบ การใช้จ่ายเงิน รวมตลอดถึงการรายงานผลต่างๆ ที่ใช้เพื่องานนั้นๆ

3. การบริหารทรัพยากรในท้องถิ่น

เนื่องจากสถานศึกษาได้รับงบประมาณจากรัฐบาลไม่เพียงพอ การระดมทรัพยากรท้องถิ่นมาช่วยสนับสนุนงบประมาณสถานศึกษาจึงเป็นยุทธศาสตร์ทางการบริหารงบประมาณอย่างหนึ่ง

3.1 แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น ที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา แยกได้ดังนี้

3.1.1 บุคคลที่สามารถให้การช่วยเหลือสถานศึกษา อาจแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 1) ผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับ โรงเรียน เช่น ครู พระภิกษุ นักเรียน ผู้ปกครอง

นักเรียน

2) ผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับ โรงเรียนโดยอ้อม คือผู้ที่มีงช่วยเหลือเพราะ ศรัทธา ต่อบุคลากรหรือการดำเนินงานกิจการของโรงเรียน หรือผู้มีจิตกุศลทั้งหลาย เช่น พระภิกษุ ศิษย์เก่า อาสาสมัครในชุมชน ประชาชนชาวบ้านหมอบ้าน ฯลฯ

3.1.2 มูลนิธิ สมาคม ชมรมที่ สามารถช่วยเหลือทางการศึกษาได้ เช่น มูลนิธิ ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนสมาคม ครู-ผู้ปกครองนักเรียน สมาคมศิษย์เก่า ชมรมผู้สูง อายุ ฯลฯ

3.1.3 องค์กรต่างๆที่สามารถให้ประโยชน์และช่วยเหลือการศึกษาได้ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) องค์กรภาคเอกชน เช่น บริษัท ธนาคาร โรงงานอุตสาหกรรม สถานประกอบการ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

2) องค์กรภาครัฐ เช่น หน่วย งานของรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจ เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน วัด อำเภอ จังหวัด สภาวัฒนธรรม เทศบาล อบต. เป็นต้น

4. การบริหารสื่อทางการศึกษา

สื่อทางการศึกษาครอบคลุมทั้ง วัสดุและ อุปกรณ์ สำหรับวัสดุได้แก่วัสดุสิ้นเปลือง เปลี่ยน สลายตัวได้ในเวลาอันสั้นหรือวัตถุที่นำมาใช้เพื่อ การสร้างซ่อมแซม บำรุงรักษาทรัพย์สิน ส่วน อุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องช่วย เครื่องประกอบ เช่น อุปกรณ์ที่ช่วยในการเรียนการสอน ได้แก่ กระดานดำ คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์อื่น รวมถึงครุภัณฑ์สำนักงาน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น การบริหารสื่อทางการศึกษา จึง เป็นการนำกระบวนการบริหาร (การวางแผน การกำหนดระบบงาน การกำหนดผู้รับผิดชอบการควบคุมงาน ฯลฯ) มาใช้ เพื่อการจัดซื้อจัดหา เพื่อการใช้ เพื่อการบำรุงรักษา เพื่อการจำหน่าย เป็นต้น

5. การบริหารอาคารสถานที่

อาคารและสถานที่ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อ อำนวยให้การเรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้ได้โรงเรียนที่ดีการวางแผนพัฒนาอาคาร และสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง นักการศึกษาปัจจุบัน มองภาพรวมของโรงเรียนเป็นอุทยานทางการศึกษา โดยเป็นที่เก็บเกี่ยววิชาความรู้และ เป็นสถานที่พักผ่อนใน ท่ามกลางความสะอาดสวยงาม ความงดงาม คล้ายสวนสาธารณะ

6. การบริหารเวลาในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษา

ในสมัยก่อนไม่มีใครคิดว่า “เวลา” เป็นเรื่อง สำคัญและไม่มีการวิจัย แต่ปัจจุบันมีการวิจัย พบว่า เวลาเป็นทรัพยากรที่แตกต่างไปจาก คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการ เพราะเวลาไม่สามารถซื้อ ขาย เช่า หยิบยืมเก็บรักษาไว้ ทำให้มากขึ้น สร้าง ขึ้นมาใหม่ หรือเปลี่ยนแปลงได้ สิ่งที่เราทำได้กับเวลาก็คือ การบริหารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของทรัพยากรทางการศึกษา

ทรัพยากรการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการศึกษา ทำให้สถานศึกษาดำเนินการ เรียนการสอนหรือพัฒนาคนให้มีคุณภาพและได้ผลตามมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ช่วยส่งเสริมงานวิชาการ ให้มีคุณภาพ ช่วยส่งเสริมการดำเนินงานด้านอื่นๆในสถานศึกษา เป็นตัวกลางหรือตัวกระตุ้นที่ทำให้กิจกรรม ของสถานศึกษาดำเนินไปได้และมีบทบาทต่อกิจกรรม หรือการดำเนินการกิจการของสถานศึกษาทั้งด้านของ ปริมาณและคุณภาพ ผู้บริหารมีส่วนสำคัญในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา ซึ่งมีหน้าที่กำหนดนโยบาย และแผนของสถานศึกษา โดยจัดให้มีการจัดทำแผนงานของสถานศึกษาของตนเองขึ้น เพื่อจะได้ทราบว่า จะต้องทำกิจกรรมอะไรบ้าง กำหนดทรัพยากรที่ต้องการ โดยรวบรวมความต้องการด้านทรัพยากรจาก แผนงาน มีการจำแนกหมวดหมู่ที่ชัดเจน

สรุป การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาจะมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดได้จะต้อง
ครอบคลุมการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาทุก ด้านเพื่อให้มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มี
งบประมาณมาใช้จ่ายเพียงพอ มีอาคารสถานที่ เพียงพอ มีสื่อทางการศึกษาหลากหลาย รู้จักนำทรัพยากรใน
ท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการ ศึกษาและรู้จักใช้เวลาให้คุ้มค่าเกิดประโยชน์

รายการอ้างอิง

- กวินทร์เกียรติ นนธ์พละ. แนวทางในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาในเขตพื้นที่
การศึกษาเพชรบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น, 2551.
- บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาบริหารการศึกษา.การบริหารทรัพยากรทางการศึกษา ในแบบฝึกgrayวิชา การบริหาร
ทรัพยากรทางการศึกษา ระดับปริญญาบัณฑิตบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี,2550.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์,การบริหาร บุคลากรในโรงเรียน นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544.
- ราเมต กุญรัมย์. (2554). บทบาทของผู้บริหารต่อการระดมทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษาในโรงเรียน
สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุขรัมย์ เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหา
บัณฑิต. บุรัมย์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- วิไลวรรณ วงศ์จำปา. (2554). การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
อำเภอนาแก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1. การศึกษาค้นคว้า
อิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต. นครพนม : มหาวิทยาลัยนครพนม.